

УДК 37.091.12: 36-051: [37.015.31: 613]

Орлова М. М.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті визначено особливості підготовки майбутніх соціальних працівників до використання у професійній діяльності здоров'язбережувальних технологій. Процес професійної підготовки фахівців соціальної сфери розглядається з позиції компетентнісного підходу. Автор доводить, що найбільш доцільними для реалізації освітніх завдань, пов'язаних зі здоров'язбережувальними технологіями, є інтерактивні методи навчання.

Ключові слова: здоров'язбережувальні технології, соціальний працівник, підготовка майбутніх соціальних працівників, компетентнісний підхід до підготовки майбутніх соціальних працівників, інтерактивні методи навчання.

Постановка проблеми. Глобалізація та євроінтеграція сучасного українського суспільства, інноваційні технології в освіті, соціальній роботі та інших гуманітарних галузях, реформування системи соціального захисту населення висувають нові вимоги до професійної діяльності соціальних працівників, у процесі якої соціальний працівник вирішує соціокультурні, соціально-економічні, морально-етичні та соціально-педагогічні проблеми. Важливим для соціальних працівників є і розуміння пріоритетності збереження здоров'я різних категорій людей. А тому підготовка фахівців соціальної роботи – це тривалий у часі й достатньо складний процес. Фахівець соціальної роботи має володіти значним арсеналом компетенцій, мати глибокі знання в галузі наук про людину: психології, медицини, соціології, педагогіки, економіки, права, етики тощо. Вміння застосовувати їх у поєднанні з відповідними особистісними якостями (доброю, ввічливістю, співчуттям, емпатією, доброзичливістю, толерантністю та ін.) і здібностями до творчості можуть розглядатися як готовність спеціаліста до професійної діяльності. Результатом навчання у вищому навчальному закладі є сукупність знань, умінь, навичок, інших компетентностей, набутих майбутнім соціальним працівником у процесі навчання.

За останнє десятиріччя проблеми професійного становлення фахівців соціальної сфери стали предметом наукового обговорення в Україні. Дослідженням питань специфіки професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти займаються українські науковці Р. Х. Вайнола, С. В. Грищенко, Л. М. Завацька, А. Й. Капська, О. Г. Карпенко, І. В. Козубовська, Л. І. Міщик, О. П. Пічкар, В. А. Поліщук, В. В. Сагарда.

Проблемі використання здоров'язбережувальних технологій у теорії та практиці педагогіки присвячені праці С. В. Грищенко, М. О. Носка, В. М. Оржеховської.

Метою статті є висвітлення особливостей підготовки в умовах навчання у закладі вищої освіти майбутніх соціальних працівників до використання здоров'язбережувальних технологій.

Результати теоретичного дослідження. В Україні соціальна робота як професійна діяльність з'явилася на початку 90-х років ХХ століття. Водночас перед закладами вищої освіти постала потреба в підготовці висококваліфікованих соціальних працівників.

Погляди українських науковців щодо визначення поняття "соціальний працівник" здебільшого збігаються. Відомі вітчизняні дослідники (А. Й. Капська [4], О. Г. Карпенко [5], Л. Т. Тюття [10]) зазначають, що соціальний працівник – це особа, яка має необхідні знання, вміння й навички, моральні, особистісні якості для виконання своїх професійних обов'язків у соціальній сфері.

Український науковець Т. Г. Веретенко висловила обґрунтовану думку, що процес професійної підготовки фахівців соціальної сфери варто розглядати з позиції компетентнісного підходу. Це засвідчує переорієнтацію з процесу на результат освіти в діяльнісному вимірі. Під поняттям "компетентнісний підхід" розуміється спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових) компетентностей особистості майбутнього професіонала. Результатом такого процесу буде формування загальної компетентності, що є сукупністю ключових компетенцій, інтегрованою характеристикою особистості фахівця. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і містити не тільки знання, вміння, але й ставлення, досвід діяльності та поведінкові моделі особистості майбутнього працівника соціальної сфери. Результатом формування компетентності фахівця є його спроможність

відповідати новим професійним вимогам, мати відповідний потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем, пошуку свого місця в професії та соціальній структурі [2, с. 61].

На думку вітчизняної дослідниці С. В. Толстоухової, компетентнісний підхід до змісту підготовки фахівців із соціальної роботи у закладах вищої освіти має сприяти формуванню:

- ключових компетентностей (інформації, здатності вирішувати завдання професійної діяльності на основі комунікації, соціально-правових, культурних, моральних та інших основ професійної діяльності);

- базових компетентностей, які відображають будову професійної діяльності, її специфіку, відмінність від педагогічної, психологічної, правової діяльності;

- спеціальних компетентностей, які відображають специфіку конкретної предметної чи надпредметної сфери професійної діяльності, реалізують базові й ключові компетентності в конкретній галузі діяльності [9, с. 94].

О. Г. Карпенко виділила такі особливості формування професійної компетентності соціальних працівників:

Засвоєння студентами особливостей і системи практичної діяльності соціального працівника має здійснюватись на трьох рівнях:

- міжособистісному – формування переконаності в необхідності вироблення системи професійного спілкування з різними категоріями клієнтів і представниками різних соціальних інститутів з урахуванням соціальних умов, ситуацій і проблем людей, з якими вони працюють;

- науково-професійному – оволодіння науковими основами власної професійної діяльності у формі прогностичного моделювання соціальної роботи з різними категоріями населення і в різних мікросоціумах;

- практичному – коли передбачається застосування означеної моделі під час організації навчально-виховної роботи зі студентами.

Психологічна підготовка соціальних працівників має розглядатися на двох рівнях:

- рівень психологічного забезпечення професійної діяльності;

- рівень психологічної готовності до професійної діяльності.

Формування в майбутніх фахівців внутрішньої мотивації для досягнення успіху посідає важливе місце в процесі підготовки соціальних працівників [5].

З метою професійної підготовки майбутніх соціальних працівників здебільшого використовуються такі форми навчання: лекція, практичне заняття, лабораторне заняття.

Відповідно до європейської системи освіти значна увага приділяється організації та проведенню самостійної роботи студентів та контролю за нею. Традиційно використовуються такі форми організації та проведення самостійної роботи студентів: семестрові завдання для самостійної та індивідуальної роботи, консультації, індивідуальні заняття, колоквиуми, контрольні роботи [1].

Підготовка студентів-майбутніх соціальних працівників до використання здоров'язбережувальних технологій вимагає нових підходів до процесу професійної підготовки фахівців соціальної роботи, оскільки здоров'язбережувальні технології – це комплекс сучасних форм, методів, змістових компонентів діяльності людини, що стосуються збереження і зміцнення її здоров'я, оздоровлення умов життя, праці, відпочинку, побуту [7, с. 19].

Як зазначають сучасні українські дослідники С. В. Грищенко, М. О. Носко, Ю. М. Носко, таким своєрідним нововведенням у системі освіти, що може бути використане у процесі підготовки до використання здоров'язбережувальних технологій, є активні методи або інтерактивне навчання. Важливим у виборі активних методів навчання для підготовки студентів до використання здоров'язбережувальних технологій є й урахування того, що саме такі методи забезпечують формування позитивної мотивації здорового способу життя [7, с. 75].

Інтерактивне навчання – це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці), де викладач і студент є рівноправними, рівнозначними суб'єктами. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що освітній процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх студентів і викладача [6].

Науковець Т. Г. Веретенко зазначає, що впровадження в навчальний процес ролевих ігор, семінарів, диспутів, обговорень сприяє встановленню в студентській групі стосунків, заснованих на довірі, терпимості, взаємодопомозі, турботі, що впливає на створення сприятливої морально-психологічної атмосфери навчального процесу. Змістом проведення практичних (групових) занять як основної форми навчальних занять у закладах вищої освіти є моделювання й обговорення різних ситуацій, відпрацювання практичних дій, що виникають у реальному житті, у тому числі в навчальній та професійній діяльності. Провідне місце в них мають займати творча пошукова діяльність студентів, евристична бесіда, діалог, дискусія, симпозіум, «мозкова атака», групова й індивідуальна, самостійна робота, метод «круглого столу», метод проектів, ролева гра, навчання у співробітництві, драматизація,

психолого-педагогічний тренінг, семінар, диспут, у ході яких студент набуває досвіду вирішення проблем, пов'язаних з особливостями майбутньої професійної діяльності [3, с. 54].

Викладач у процесі інтерактивних занять спрямовує діяльність студентів на досягнення поставленої ним мети. Він розробляє план проведення заняття у вигляді інтерактивних вправ, технік, ігрових методик, у процесі виконання яких студент засвоює необхідний матеріал.

У сучасній педагогіці накопичений значний арсенал інтерактивних методик, серед них можна виділити й ті, що сприятимуть підготовці до використання здоров'язбережувальних технологій:

1. Творчі завдання. Студенти під час виконання самостійної роботи пишуть твори-есе про важливість здоров'я для людини, необхідність бережного ставлення до нього.

2. Робота в малих групах. Студентам можна запропонувати у процесі групової роботи розробити проекти про шкідливість тютюнопаління, вживання алкоголю, наркотиків.

3. Навчальні ігри (рольові ігри з елементами театральних постановок, імітації, ділові ігри, освітні ігри) з метою профілактики шкідливих звичок у дитячому та молодіжному середовищі, організація та проведення спортивних ігор, змагань.

4. Використання суспільних ресурсів (запрошення фахівця, екскурсії), зокрема бесіди з лікарями, представниками правоохоронних органів, екологічні експедиції з метою прибирання паркових зон, берегів річок, інших територій.

5. Соціальні проекти й інші позааудиторні методи навчання (змагання, фільми, вистави, газети, виставки, презентації, пісні, казки), що мають відповідне тематичне спрямування, стверджують здоровий спосіб життя, формують негативне ставлення дітей і молоді до шкідливих звичок.

6. Заняття з елементами тренінгу. Студенти можуть використовувати тренінги, які вже розроблені фахівцями з метою формування здорового способу життя дітей і молоді. Водночас студенти старших курсів можуть і самостійно розробляти тренінги, що мають таку тематику.

7. Майстер-класи – головний засіб передачі нової або авторської ідеї щодо методів, способів вирішення певних соціальних проблем, зокрема й тих, що стосуються профілактики тютюнопаління, алкоголізму, наркоманії і становлять інтерес з точки зору використання здоров'язбережувальних технологій.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання реальних ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем, вироблення спільної стратегії подолання складних ситуацій тощо. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь конструктивного творчого мислення; виробленню цінностей; створенню атмосфери співпраці, взаємодії; дає змогу майбутньому педагогу розвивати свої здібності, оскільки є своєрідним «перерозподілом активності» від викладача до студента [6], що є дуже важливим для якісної підготовки майбутніх соціальних працівників, зокрема й до використання здоров'язбережувальних технологій.

Важливо, щоб майбутні соціальні працівники не тільки володіли компетентностями, пов'язаними зі здоров'язбережувальними технологіями, а й були здатними до їх активного використання у своїй професійній діяльності. Соціальний працівник має поширювати відповідні знання, організовувати тренінги, майстер-класи та інші заняття, залучати до них якомога більше дітей і молоді. Окрім того, соціальний працівник, має спрямовувати свою діяльність на формування позитивної мотивації здорового способу життя, винятково позитивного ставлення до нього. Такими компетентностями у повному обсязі майбутні фахівці оволодівають у процесі навчання на здобуття освітнього рівня «магістр».

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, аналіз наукової літератури засвідчив, що здоров'язбережувальні технології – це комплекс сучасних форм, методів, змістових компонентів діяльності людини, що стосуються збереження і зміцнення її здоров'я, оздоровлення умов життя, праці, відпочинку, побуту. Підготовка студентів-майбутніх соціальних працівників до використання здоров'язбережувальних технологій може здійснюватися як у процесі традиційних занять (лекцій, практичних і лабораторних занять), так і у процесі застосування інтерактивних методів. Саме інтерактивні методи є найбільш доцільними для розв'язання таких освітніх завдань, оскільки вони забезпечують формування позитивної мотивації здорового способу життя, сприяють розвитку активності, самостійності, вмінно фахівця застосовувати набуті знання у практичній площині.

Подальші наукові дослідження можуть бути спрямовані на більш детальну характеристику компетентісного та інших наукових підходів до професійної підготовки соціальних працівників, конкретизацію застосування інтерактивних методів навчання, аналіз навчальних планів і навчальних програм у контексті використання здоров'язбережувальних технологій.

Використані джерела

1. Вавринчук М. П. Вища освіта України і Болонський процес [навчальний посібник] / М. П. Вавринчук. – Хмельницький : ТОВ «Поліграфіст-2», 2012. – 256 с.

2. Веретенко Т. Г. Формування компетентностей майбутніх соціальних педагогів в процесі професійної підготовки [Електронний ресурс] / Т. Г. Веретенко. – Режим доступу : http://elibrary.kubg.edu.ua/369/1/T_Veretenko_VPN_104_SP%26KO_IPSP.pdf.
3. Веретенко Т. Г. Шляхи підвищення активності навчально-пізнавальної діяльності студентів [Електронний ресурс] / Т. Г. Веретенко // Вісник Запорізького національного університету. – Педагогічні науки. – № 1. – 2008. – С. 52–57. – Режим доступу : http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/ped_2008_1/2008-26-06/veretenko.pdf.
4. Капська А. Й. Соціальна робота : технологічний аспект : [навчальний посібник] / А. Й. Капська. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 352 с.
5. Карпенко О. Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти : науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти: монографія / О. Г. Карпенко; [за ред. С. Я. Харченка]. – Дрогобич : Коло, 2007. – 374 с.
6. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії [Електронний ресурс] / Г. М. Мешко. – Режим доступу : http://www.pidruchniki.ws/14410310/pedagogika/formi_organizatsiyi_navchannya_vischomu_navchalnomu_zakladi.
7. Носко М. О. Формування здорового способу життя : [навчальний посібник] / М. О. Носко, С. В. Грищенко, Ю. М. Носко. – К. : МП Леся, 2013. – 160 с.
8. Оржеховська В. М. Здоровий спосіб життя : [навчально-методичний посібник] / В. М. Оржеховська, О. О. Єжова. – Суми : Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – 188 с.
9. Толстоухова С. В. Перспективи вдосконалення змісту підготовки фахівців із соціальної роботи / С. В. Толстоухова // Соціальна робота в Україні : теорія і практика. – № 1/2. – 2010. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова. – С. 91–98.
10. Тюптя Л. Т. Соціальна робота : теорія і практика [навч. посіб.] / Л. Т. Тюптя, І. Б. Іванова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 574 с.

Orlova M.

THE PREPARATION OF FUTURE SOCIAL WORKERS TO USE OF THE TECHNOLOGY OF THE HEALTH PRESERVATION

The article determines the features of the preparation of future social workers to use in the professional activities technologies of preservation of the health. Analysis of scientific sources showed that the social worker is a person who has the necessary knowledge, ability and skills, moral, personal quality to perform their professional duties in the social sphere. The technology of preservation of health is a complex of modern forms, methods, substantive components of human activity relating to the preservation and strengthening of health, improvement of conditions of life, work, leisure.

The process of training specialists in the social sphere is considered from the perspective of competence approach. Under the concept «competence approach» is understood as the focus of the educational process on the formation and development of the key (basic) information of the personality of the future professional. Students-future social workers to use technology of preservation of health can be carried out as in the process of the traditional classes (lectures, practical and laboratory classes), and in the process of application of interactive methods. The author proves, that for the realization of educational objectives associated with technology of preservation of the health the most appropriate is interactive training methods.

Key words: *technologies of preservation of the health, social worker, training future social workers, competence approach to the training of future social workers, interactive training methods.*

Стаття надійшла до редакції 22.05.2018